

https://doi.org/10.31516/2410-5325.063.15

УДК 778.534.4:378.147(045)

В. Б. Чайковська, викладач, Харківська державна академія культури, м. Харків

ValentyynaChaikovska@i.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6775-2571>

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЧИТАННЯ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ ЗАГАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЗВУКОРЕЖИСУРИ»

Систематизовано досвід викладання звукорежисури у ЗВО в умовах постійного розвитку кіно й телебачення, яка є одним із важливих засобів екранної виразності, тому новизна праці полягає в розширенні вже відомих та розробленні нових форм викладання. Охарактеризовано причини зростаючої потреби в екранному продукті й, відповідно, необхідності оптимізації викладання фахових дисциплін. Проаналізовано розподіл фахових обов'язків (певна дифузія фахових обов'язків) у сучасному телевізійному виробництві. З'ясовано головні поняття методики в освіті та методики навчання предмета. Запропоновано деякі нові форми й засоби викладання звукорежисури, які використані в процесі викладання та надали свій результат. Означено приклади застосування таких форм і засобів. Сформульовано висновки щодо доцільності застосування деяких нових форм і засобів викладання дисципліни в інших розділах курсу.

Ключові слова: *методика, форми навчання, форми контролю.*

В. Б. Чайковская, преподаватель, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЧТЕНИЯ ЛЕКЦИОННОГО КУРСА ОБЩЕЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ОСНОВЫ ЗВУКОРЕЖИССУРЫ»

Систематизирован опыт преподавания звукорежиссуры в высших учебных заведениях в условиях постоянного развития кино и телевидения, которая является одним из важных средств экранной выразительности, поэтому новизна работы заключается в расширении уже известных и разработке новых форм преподавания. Охарактеризованы причины растущей потребности в экранном продукте и, соответственно, необходимости оптимизации преподавания профессиональных дисциплин. Проанализировано распределение профессиональных обязанностей (определенная диффузия профессиональных обязанностей) в современном телевизионном производстве. Определены главные понятия методики в образовании и методики преподавания дисциплины. Предложены некоторые новые формы и способы преподавания звукорежиссуры, которые были задействованы в процессе преподавания и дали свой результат. Даны примеры применения таких форм и способов. Сделаны выводы относительно таких форм и способов преподавания дисциплины в других разделах курса.

Ключевые слова: *методика, формы обучения, формы контроля.*

V. B. Chaykovska, teacher, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHING THE LECTURE COURSE OF THE FIELD OF STUDY «FUNDAMENTAL CONCEPTS OF SOUND ENGINEERING»

The aim of this paper is to systematize experience of teaching of theoretical part of the field of study «Fundamental Concepts of Sound Engineering» at the higher educational establishments and to give some examples of methods and teaching forms which have been already applied in this course.

Research methodology. The article provides a detailed examination of teaching the lecture course of Sound Engineering from the positions of methods of teaching the disciplines at higher schools.

Results. The experience of teaching sound engineering at the higher educational institutions in the context of the continuous development of film and television, which is one of the important means of on-screen expressiveness, is systematized. The reasons for the growing need for a screen product and, accordingly, the need to optimize the teaching of professional disciplines are described. The distribution of professional duties in modern television production has been analyzed. The main concepts of the methodology in education and methods of teaching the discipline are defined. Some new forms and ways of teaching sound engineering have been proposed, which were involved in the teaching process and gave their result. Examples of the use of such forms and methods are given. Conclusions are drawn concerning such forms and methods of teaching the discipline in other sections of the course.

The novelty of this article consists in demonstrating the forms and methods of teaching the Sound Engineering, which is different from the standards of teaching the lecture course of one or another discipline.

The practical significance consists in providing some forms and methods of teaching the theoretical part of discipline «Fundamental Concepts of Sound Engineering».

Keywords: *methods, forms of education, forms of control.*

Постановка проблеми. «Основи звукорежисури» є однією з важливих фахових дисциплін, що викладаються у ЗВО, де існують факультети екранних мистецтв. Оскільки будь-який різновид екранних мистецтв складається із зображення та звука, зрозуміло, що звук в екранних мистецтвах є не менш важливим, ніж зображення. Інакше кажучи, звук – частина екранної режисури.

Існує немало посібників і джерел, спрямованих на надання знань студентам, котрі навчаються за спеціальністю «Звукорежисер». Проте підручників для спеціалізацій «Режисер телебачення», «Телеоператор», «Телерепортер» обмаль, як і методик викладання загального курсу для студентів вищеозначених спеціальностей, хоча режисери, оператори та телерепортери повинні мати певні знання зі звукорежисури, необхідні для подальшої роботи. Але склад, зміст, спрямованість і обсяг таких

знань суттєво відрізняються від складу, змісту, спрямованості та обсягу тих знань, що надаються звукорежисерові-фахівцеві. У навчальних планах ЗВО, де наявні факультети екранних мистецтв, передбачені загальні курси, присвячені вивченню звука в екранних мистецтвах — «Основи звукорежисури», це зумовлює необхідність розробити методи й форми викладання, які відповідають специфіці професії «Режисер телебачення», «Телеоператор», «Телерепортер». Крім того, екранні мистецтва є такими, що перебувають у постійному розвитку й потребують різноманітних методик, які використовуються під час викладання дисциплін, пов'язаних з екранним звуком.

Мета статті — систематизувати досвід викладання теоретичної частини загальної дисципліни «Основи звукорежисури» у ЗВО та надати деякі приклади методів і форм викладання, використані в цьому курсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У викладанні певної дисципліни особливо важливими є методика викладання й форми навчання. Методика — це готовий «рецепт», алгоритм, процедура для виконання будь-яких запланованих дій; вона відрізняється від методу конкретизацією засобів і завдань (наприклад, математичне оброблення даних експерименту — метод (математичне оброблення), а конкретний вибір критеріїв, математичних характеристик — методика) (Коджаспирова и Коджаспиров, 2005). Методика в освіті — опис конкретних прийомів, способів, техніки педагогічної діяльності в окремих освітніх процесах; «збирання правил виховної діяльності» (Коджаспирова и Коджаспиров, 2005). Методика навчання предмета містить навчальні, освітні, розвиваючі, виховуючі, практичні завдання, принципи навчання, зміст навчання, засоби навчання, форми навчання, методи навчання, загальні методи навчання, приватні методи навчання (Коджаспирова и Коджаспиров, 2005).

Протягом тривалого часу в галузі екранних мистецтв сформувалася тенденція виконання тими чи іншими фахівцями обов'язків суміжних фахівців, зокрема на приватних студіях телебачення та продакшн-студіях. Така тенденція зумовлена багатьма причинами, пов'язаними зі зростаючою потребою в екранному інформаційному та художньому продукті, з оновленням смислів (сучасний екранний наратив) (Зубавіна, 2015), розвитком техніки та ін. Зрозуміло, що в ідеалі кожен фахівець повинен виконувати свою роботу, але життєві реалії зумовлюють певну дифузію обов'язків: наприклад, телерепортер знімає, режисер озвучує тощо.

Отже, виникає потреба докладнішого вивчення студентами роботи фахівців суміжних спеціальностей загалом і звука (оскільки про це йдеться) зокрема.

Методичне спрямування викладання звукорежисури має, на наш погляд, орієнтуватися на вищезгадану дифузію обов'язків, тому виникає потреба в:

1) постійному пошуку методик, які б створювали безпосередній зв'язок між предметами, наприклад, «Режисура» й «Звукорежисура»;

2) пошуку дієвих засобів викладання, спрямованих на перетворення суто лекційної форми викладання на «інтерактивну» форму взаємодії викладача та студента протягом заняття;

3) чіткому і стислому викладанні (під «стислим викладанням» мається на увазі орієнтування на змістовний, але стислий конспект викладача);

4) пошуку дієвих засобів викладання, спрямованих на донесення інформації до студентів;

5) формуванні самостійного мислення студентів.

Таким чином, перед викладачем постають завдання вдосконалювати традиційні форми навчання, постійно шукати додаткові.

Теоретичний курс «Основи звукорежисури» передбачає обов'язкові завдання:

1. Створення у студентів уявлення про специфіку діяльності, на яку спрямований курс.

2. Надання студентам теоретичних знань у межах дисципліни.

3. Формування у студентів поняттєвого апарату як інструменту фаху.

4. Інформація про практичне використання теоретичних знань.

5. Інформація про спосіб взаємодії працівників згаданої професії з іншими підрозділами виробництва (Чайковская, 2014).

Курс «Основи звукорежисури» складається з таких форм навчання:

1. Лекційний курс.

2. Практична робота в навчальній телевізійній студії (за наявності навчального АСБ – апаратно-студійного блоку у ЗВО).

3. Перегляд і аналіз екранних творів з позицій використання засобів звукової режисури (переглядовий семінар).

4. Озвучення студентами власної екранної роботи з режисури.

5. Форми контролю (теоретичний звіт та екранна робота).

6. Асистентська практика за фахом, яка містить знання, вміння й навички, здобуті під час вивчення курсів «Основи звукорежисури» та «Звукорежисура».

7. Виробнича практика за фахом, яка передбачає практичну реалізацію знань, умінь і навичок, здобутих під час вивчення курсів «Основи звукорежисури» та «Звукорежисура».

8. Дипломна практика за фахом, що містить знання, уміння й навички, здобуті під час вивчення курсів «Основи звукорежисури» та «Звукорежисура».

Викладання курсу «Основи звукорежисури» на факультеті кіно-, телемистецтва має певну специфіку залежно від фахової спрямованості навчання, тому викладання цього предмета потребує певних уточнень і орієнтування на специфіку подальшої роботи на виробництві для кожної з означених спеціальностей.

Викладання курсу «Основи звукорежисури» залежно від фахової спрямованості.

1. «Режисура телебачення». Майбутній режисер, згідно з фахом, взаємодіє з усіма компонентами екранного цілого: режисер знімає, монтує та озвучує екранний твір або транслює ту чи іншу подію, надає вказівки підлеглим і є відповідальним за це. Тому він має знати, вміти та мати навички щодо всіх частин етапів у межах цих спеціалізацій («Оператор телебачення», «Телерепортерство», «Звукорежисура»).

2. «Телерепортерство». Професія телерепортера стосується обмеженого кола творчих екранних питань (порівняно з режисером). Водночас його компетенція має містити знання, вміння та навички, необхідні для виконання досить складних творчих завдань, наприклад, створення жанрових різновидів нарисів.

3. «Оператор телебачення». Оператор, як свідчить практика, не лише здійснює зйомку під час репортажу, але й відповідає за запис або трансляцію звука. Таким чином, крім іншого, оператор має знатися на необхідній звуковій техніці, а також звукових планах, акустиці приміщень і відкритих просторів, звуковому маскуванні тощо.

Таким чином, викладання загального курсу «Основи звукорежисури» для різних спеціалізацій має певну фахову спрямованість, але принципово не відрізняється змістом та обсягом.

Для того, щоб теоретичний курс був ефективним, він повинен мати такі якості:

1) достатній та багатосторонній обсяг інформації в межах спеціальності;

2) відповідний рівень підготовки студента, має орієнтуватися на прогресивні методики, спрямовані на оптимізацію навчального процесу;

3) теоретичний курс дисципліни з послідовною, логічною структурою, який відображає внутрішні причинно-наслідкові зв'язки;

4) розділи курсу мають бути взаємопов'язаними та взаємозумовленими, щоб їх розуміли всі слухачі курсу;

5) лекційний курс цієї дисципліни має бути системно вбудованим у навчальний план, наприклад, від того, чи прослухала певна група

настановний курс режисури, виклад теми «Звук як частина екранної режисури» є проблематичним. У тому випадку, якщо ця група не прослухала настановний курс режисури, курс «Основи звукорежисури» розпочинається з теми «Природа звука», присвяченої описовій фізиці роботи звукових хвиль. Рівень вбудованості курсу в систему навчального плану, логічна послідовність дисциплін у межах навчального плану сприяють урізноманітненню засобів викладу матеріалу (Чайковская, 2014).

Методи викладання дисципліни «Основи звукорежисури»:

- 1) лекції;
- 2) практичні заняття;
- 3) дискусійні технології навчання (Кларин, 1996);
- 4) ігрові технології навчання (у різновиді організаційно-діяльнісних) (Байкова, 1994);

5) індивідуальна робота викладача зі студентом зі звуком в екранному творі;

6) самостійна робота студента — освоєння навчального матеріалу за допомогою вивчення конспектів заняття й рекомендованої літератури, самоосвіта, власна творча робота, яка передбачає:

а) письмове складання звукової експлікації до моделі екранної ситуації (викладач пропонує на вибір певну кількість моделей екранних ситуацій у формі письмового тексту) — домашнє завдання або аудиторна робота;

б) створення реального зведеного саундтреку моделей екранних ситуацій за допомогою комп'ютерних засобів (викладач пропонує на вибір певну кількість моделей екранних ситуацій у формі письмового тексту) — домашнє завдання;

в) створення звукових радіоверсій творів малих літературних форм (вірш, оповідь, казка тощо) — домашнє завдання.

У лекційних формах занять, поряд із традиційними методами, виклад матеріалу під конспект, вільний виклад матеріалу, який передбачає спосіб конспектування на розсуд студента, також можуть бути використані такі схеми подання матеріалу:

1. Теза — коментар — приклад — модель.
2. Спільне формулювання теми лекції (дискусійні технології навчання).

Схема I.

- 1) теза;
- 2) коментар;
- 3) приклад;
- 4) модель;
- 5) обговорення;
- 6) конспектування;

Деталізація.

1. Теза. Викладач пропонує певну тезу з теми лекції в усній формі.

2. Коментар. Викладач пояснює тезу в усній формі.

Надалі (також в усній формі) викладач розширено коментує зміст поданого положення дисципліни.

3. Приклад. З метою засвоєння студентами змісту тези викладач наводить приклад її практичного формулювання у творчому задумі під час роботи.

4. Модель.

Викладач пропонує студентам самостійно створити модель виробничої ситуації або творчого задуму, де слід використати те чи інше теретичне положення.

5. Група обговорює його використання (полегшений різновид семінару).

6. Після виконаної роботи викладач повертається до обговореної тези та пропонує її законспектувати, бажано максимально точно, особливо в тих випадках, коли в тезі наявна спеціальна термінологія.

Доцільність.

Така схема дозволяє:

а) створювати чіткий, «графічний» конспект, що не містить нічого зайвого;

б) сприяє усвідомленому, а не механічному конспектуванню;

в) формує послідовність уявлень і знань з теми лекції;

г) активізує мислення;

д) сприяє розвитку творчої фантазії;

е) підвищує професійну самооцінку.

У разі постійного використання така схема має надати студентові певної фахової самостійності, тобто сформувати звичку ґрунтуватися на своїх особистих знаннях, не потребуючи сторонньої допомоги.

Схема II (дискусійні технології навчання):

1) постановка питання;

2) дискусія;

3) висновки;

4) конспектування.

Деталізація.

1. Розгляд нової теми починається із запитання до студентів з матеріалу, який ще не викладався. Нариклад: розглядається тема «Природа звука».

Викладач запитує студентів: «Як ви вважаєте, що таке звук?», «Чи є звук сигналом, який проходить у повітрі або це щось інше?» — або озвучує провокаційне твердження, яке студенти мають заперечити

або підтвердити, наприклад: «Звук і повітря пов'язані між собою (не пов'язані між собою)».

2. У результаті виникає дискусія, під час якої студенти спільно з'ясовують для себе природу звукових явищ.

3. Остаточне формулювання уточнює викладач, а студенти конспектують.

Доцільність.

Ця схема досить витратна щодо часу та інтенсивності мислення, але вона водночас найдоцільніша: найгрунтовніші знання здобуваються під час власного розумового зусилля. Зауважимо, що такий засіб — вивчати тему за допомогою запитання до групи — слід використовувати не лише на початку розгляду нової теми, але й у всіх випадках, коли необхідно зрозуміти складний матеріал.

Деякі практичні форми засвоєння матеріалу.

1. Пропонується перегляд екранного твору, який має певні помилки щодо звука (перелік помилок не повинен виходити за межі вивченого студентами матеріалу). Перегляд відбувається в стоп-режимі з аналізом помилок. У деяких випадках студентам пропонується усунути звукові проблеми іншим чином. Пропозиції студентів обговорюються, після чого здійснюється повторний перегляд фрагмента екранного твору.

Така форма роботи розвиває локалізацію звукової уваги студента й уміння корегувати, за необхідності, саундтрек власного екранного твору, що створюється згідно із завданнями з фахової дисципліни.

2. Надається фрагмент добре відомого, відомого (або невідомого) екранного твору, наприклад, ігрового художнього фільму, який відтворюється на екрані без звука. Студентам пропонується згадати, що міститься на зведеному саундтреку цього фрагмента. Новим етапом роботи є створення власної версії саундтреку (експлікація в усній формі) до цього фрагмента (власне режисерське рішення). Останньою формою роботи є перегляд фрагмента зі звуком.

Така форма роботи розвиває вміння розуміти звукову картину кадру, її деталі та сприяє розвитку творчої фантазії студента.

3. Організаційно-діяльнісна ігрова технологія.

Створюється модель виробничого процесу, де студент має владнати позаштатну ситуацію, опираючись на свої знання. Наприклад: «режисер прямого ефіру» (викладач) під час умовного прямого ефіру надає неправильну вказівку «звукорежисерові» (студент). «Звукорежисер» у ситуації жорсткого цейтноту часу (в умовах «прямого ефіру») повинен зрозуміти помилковість, миттєво зорієнтуватися та прийняти правильне рішення щодо виправлення звукової ситуації.

Інші форми навчання.

Реферати. Написання реферату в межах вивчення дисципліни «Основи звукорежисури» не є важливим методичним засобом. Уважаємо, краще надавати написання реферату виключно за бажанням самого студента, якщо він виявляє схильність до наукової діяльності. Студент читає та коментує реферат в аудиторії для всієї групи. Практикується також презентація реферату без читання, у переказі, що навчає студента чітко висловлювати думки.

Різновиди самостійного навчання:

1. Теоретичний (вивчення матеріалу). Важлива самостійна робота над матеріалом (самостійне вивчення матеріалу), яка стимулює самостійність мислення, зумовлює ефективний результат навчання. У цьому разі викладач може надавати студентам посилення на інтернет-джерела (однак слід зважати, що не всі інтернет-публікації відповідають потрібному рівню).

2. Самостійна практична робота. Самостійну практичну роботу (створення звукової експлікації, саундтреку тощо) студент виконує без допомоги викладача з подальшою перевіркою викладачем.

Форми контролю: залік, іспит, контрольна робота, тестування, письмова робота з аналізу екранного твору тощо.

Залік та іспит. Уважаємо за доцільне в межах заліку або іспиту перевіряти знання студента й розуміння ним дисципліни «Основи звукорежисури» в обсязі всього семестру або всього курсу, що читався. Від студента потребується певна мобільність в орієнтуванні в усіх темах курсу одночасно для успішної подальшої роботи (зважаючи, наприклад, на специфіку прямих ефірів, яка не надає навіть шонайменшого часу для згадування знань з курсу).

3. Контрольна робота. Контрольна робота з дисципліни «Основи звукорежисури» виконується в аудиторний час у письмовій формі, щоб з'ясувати, як добре студент засвоїв теоретичну частину курсу.

Окремі випадки (складний матеріал). Контроль засвоєння знань відбувається в окремих випадках також безпосередньо під час аудиторних занять у формі резюмування здобутих знань наприкінці заняття (зокрема відбувається самоперевірка знань і взаємна перевірка знань між студентами в групі: студенти запитують один одного замість викладача — гарна практика для формулювання власних думок).

Такий різновид роботи формує у студента вміння формулювати запитання:

а) до тексту (фахові поняття тексту: письмовий текст, екранний текст тощо);

б) до себе;

в) до однокурсників, у подальшому (на роботі) — до учасників телевізійної команди або знімальної групи.

Висновки. Означені форми, схеми, підходи до викладання мають забезпечувати якісне засвоєння студентами матеріалу курсу «Основи звукорежисури».

Вказані засоби викладання теоретичної частини курсу дисципліни «Основи звукорежисури» можна використати в темах «Звук як частина екранної режисури», «Особливості слухового сприйняття звука» та ін.

Усі різновиди викладання спрямовані на розвиток максимальної самостійності мислення студентів.

Список посилань

- Коджаспирова, Г. М. и Коджаспиров, А. Ю. (2005). *Словарь по педагогике*. Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов-на-Дону: Издательский центр «МарТ».
- Байкова, Л. А. (1994). *Технология игровой деятельности* (с. 7–14). Рязань: Рязанский педагогический университет.
- Кларин, М. В. (1996). Учебная дискуссия. *Мир образования*, 1, 28–31.
- Зубавіна, І. Б. (2015). Сучасний екранний нарратив: оновлення смислів. *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини*, 11, 75–92. Узято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2015_11_10
- Чайковская, В. Б. (2014). Некоторые способы изложения лекционного материала в теоретическом курсе «Звукорежиссура». *Проблеми становлення молодих фахівців гуманітарно-мистецької сфери в сучасних ринкових відносинах: міжвузівська регіонально-наукова конференція (18 – 19 грудня 2014 р.)*. Харківська державна академія культури. Харків.

References

- Kodzhaspirova, G. M. and Kodzhaspirov, A. Yu. (2005). *Dictionary of Pedagogy*. Moscow: IC “MarT”; Rostov-on-Don: Publishing Center “MarT”. [In Russian].
- Baikova, L. A. (1994). *Technology gaming activities* (p. 7-14). Ryazan: Ryazan Pedagogical University. [In Russian].
- Clarín, M.V. (1996). Educational discussion. *World of Education*, 1, p. 28–31. [In Russian].
- Zubavina, I. B. (2015). Modern screen narrative: updating meanings. *Modern issues of research, restoration and preservation of cultural heritage*, 11, 75-92. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2015_11_10. [In Ukrainian].
- Chaikovskaya, V. B. (2014). Some ways of presenting the lecture material in the theoretical course “Sound Production”. *Issues of forming young specialists of the humanitarian and artistic field in modern market relations: Interuniversity regional scientific conference* (December 18–19, 2014). Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv. [In Russian].

Надійшла до редколегії 28.01.2019 р.